

PAKİSTAN'DA DİN PSİKOLOJİSİ

-Pakistan'daki Din Psikolojisi Çalışmalarına Genel Bir Bakış-

Sadia ASGHAR

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No | General Publication Number: 1596

Sertifika no | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Eskiyei Yayınları

Yayın No | Publication Number: 307

Kitap Adı: Pakistan'da Din Psikolojisi -Pakistan'daki Din Psikolojisi Çalışmalarına Genel Bir Bakış-

Book Title: Psychology of Religion in Pakistan -An Overview of Studies in Psychology of Religion in Pakistan-

ISBN: 978-625-5536-20-4

DOI: doi.org/10.70458/fcr.9786255536204

Yazar | Author: Sadia ASGHAR | orcid.org/0000-0003-0524-7013

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book – Monograph

Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 135

Yayın Tarihi | Publication Date: Mayıs | May 2025

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: JMH Din Psikolojisi | Psychology of religion

BISAC: PSY036000 Din Psikolojisi | Psychology / Religious

THEMA: JMH Din Psikolojisi | Psychology of religion

LC: BL53 Din Psikolojisi | Psychology of Religion

Atf Bilgisi | Cite as: Asghar, Sadia. *Pakistan'da Din Psikolojisi -Pakistan'daki Din Psikolojisi Çalışmalarına Genel Bir Bakış-* Ankara: Eskiyei Yayınları, 2025.

© All rights reserved | FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

PAKİSTAN'DA DİN PSİKOLOJİSİ

-Pakistan'daki Din Psikolojisi Çalışmalarına Genel Bir Bakış-

Sadia ASGHAR

Ankara 2025

Yazar Hakkında

Sadia ASGHAR

1994 yılında Pakistan'ın Haripur kentinde doğan Sadia Asghar, ilahiyat ve din psikolojisi alanlarında güçlü bir akademik geçmişe sahip, yükselen bir akademisyen ve eğitimcidir. İlk öğrenimini memleketi Haripur'da tamamladıktan sonra lise eğitimini İslamabad'da bitirmiştir. 2013 yılında akademik ve kültürel keşif tutkusu ile yükseköğrenim görmek üzere Türkiye'ye gelmiştir. Aynı yıl Türkçe yeterlilik sınavı (TÖMER)'ni başarıyla geçerek Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne kayıt yaptırmış ve 2019 yılında dinî ilimler, dinlerarası diyalog ve İslam ilahiyatı alanlarında sağlam bir altyapı ile mezun olmuştur.

Din ve insan psikolojisinin kesişim noktasına olan derin ilgisiyle yüksek lisans eğitimine devam eden Sadia, 2023 yılında Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesindeki Felsefe ve Din Bilimleri programında, Din Psikolojisi Anabilim Dalı'ndan yüksek lisans derecesi almıştır. Araştırmaları, Güney Asya'daki dinî düşünce ve psikolojik sorgulamanın gelişen yapısını incelemiş ve 2022 yılında "Pakistan'da Din Psikolojisi Çalışmalarına Genel Bir Bakış" başlıklı makalesi saygın, uluslararası hakemli bir dergide yayımlanmıştır.

Çok dilli ve kültürel açıdan donanımlı olan Sadia; İngilizce, Hintçe, Urduca ve Türkçeyi akıcı bir şekilde konuşmaktadır. 2014 ile 2019 yılları arasında farklı geçmişlerden gelen öğrencilere özel dil eğitimi vererek onların iletişim becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmuştur. Akademik başarıya olduğu kadar toplumsal katılıma da önem veren bir anlayışa sahiptir.

Hâlen Anadolu Üniversitesi Sosyal Hizmetler Fakültesi'nde devam eden lisans eğitimi ile disiplinlerarası bilgisini genişletmektedir. Akademik ve kişisel yaşamında, eğitimi, empatiyi ve anlamlı diyalogu temel alarak insan gelişimini anlamayı ve desteklemeyi amaçlamaktadır.

Sadia Asghar evlidir ve bir çocuk annesidir. Yazmaya, araştırmaya ve kültürler ile disiplinler arası akademik ve toplumsal tartışmalara katkı sunmaya devam etmektedir.

About the Author

Sadia ASGHAR

Sadia Asghar, born in 1994 in Haripur, Pakistan, is an emerging scholar and educator with a strong academic background in theology and the psychology of religion. She began her early education in her hometown of Haripur and later completed her high school studies in Islamabad. In 2013, driven by a passion for academic and cultural exploration, she moved to Turkey to pursue higher education. That same year, she successfully passed the Turkish language proficiency exam (TÖMER), enabling her to enroll in the Faculty of Theology at Kastamonu University. She graduated in 2019 with a solid foundation in religious studies, interfaith dialogue, and Islamic Theology.

Motivated by a deep interest in the intersection of religion and human psychology, Sadia continued her studies at the postgraduate level. In 2023, she earned her master's degree in the Department of Psychology of Religion, under the Philosophy and Religious Studies program at Ankara Yıldırım Beyazıt University's Institute of Social Sciences. Her research explored the evolving landscape of religious thought and psychological inquiry in South Asia, and her article titled "An Overview of Psychology of Religion Studies in Pakistan" was published in a respected international journal in 2022.

Multilingual and culturally versatile, Sadia is fluent in English, Hindi, Urdu and Turkish. Between 2014 and 2019, she provided private language coaching, helping students of diverse backgrounds strengthen their communication skills. Her work reflects a commitment to both academic excellence and community engagement.

Currently, Sadia is expanding her interdisciplinary expertise through her ongoing studies in the Faculty of Social Services at Anadolu University. In both her academic and personal life, she seeks to understand and support human development through education, empathy, and meaningful dialogue.

Sadia Asghar is married and the proud mother of one child. She continues to write, research, and contribute to scholarly and social discussions across cultures and disciplines.

Kitap Hakkında

Pakistan'da Din Psikolojisi

-Pakistan'daki Din Psikolojisi Çalışmalarına Genel Bir Bakış-

Pakistan, yakın tarihte bağımsızlığını kazanmış, komşu ülkesiyle yaşadığı çatışmalar nedeniyle siyasal istikrarsızlıklarla karşı karşıya kalan ve yoğun nüfuslu bir Müslüman ülke konumundadır. Bu yoğun nüfus, ülkenin yoksullukla mücadelesini daha da zorlaştırmaktadır. Söz konusu ekonomik ve toplumsal sorunlar, bireylerin ruh sağlığını doğrudan etkilemekte; bireysel düzeyde yaşanan bozulmalar, toplumsal yapının da zedelenmesine yol açmaktadır. Bu bağlamda, toplumların daha sağlıklı bir yapıya kavuşabilmesi için içinde buldukları sosyal sorunlarla yüzleşmeleri ve bu sorunlarla etkin şekilde mücadele etmeleri gerekmektedir. İnsanlar, çoğu zaman kendi başlarına çözüm bulmakta zorlandıkları problemlerde, kendilerinden daha güçlü bir varlığa sığınma ihtiyacı duyarlar. Bu varlık, kişinin inandığı dine bağlı olarak farklılık gösterebilir. Bireyin davranışlarını psikoloji bilimi incelerken, inançların bu davranışlar üzerindeki etkisini ve yansımalarını ise din psikolojisi disiplini ele alır ve bu bağlamda anlamlı veriler sunar.

Bu çalışma, Pakistan'da din psikolojisi alanında yapılan akademik çalışmalarını incelemeyi, bu alanda hangi konulara ağırlık verildiğini tespit etmeyi ve ilgili çalışmaların diğer ülkelerdeki araştırmalarla benzerliklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Nitel araştırma yöntemi benimsenerek yürütülen bu çalışma, kitaplar, makaleler ve tezler üzerinden yapılan literatür taramasına dayanmaktadır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde, Pakistan'da psikoloji ve din psikolojisi çalışmalarının tarihsel gelişimi ile birlikte "din psikolojisi" ve "İslam psikolojisi" kavramları ele alınmıştır. İkinci bölümde, Pakistan'da din psikolojisi alanında yapılan çalışmalar içeriklerine göre on bir (11) alt başlıkta sınıflandırılmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise, önceki bölümlerde sunulan veriler üzerinden genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Pakistan, Din, Din Psikolojisi, İslam Psikolojisi, İnanç.

About the Book

Psychology of Religion in Pakistan

-An Overview of Studies in Psychology of Religion in Pakistan-

Pakistan is a Muslim country that gained its independence in recent history and faces political instability due to conflicts with its neighboring country. This densely populated country struggles with poverty, which further complicates its efforts to overcome socio-economic challenges. These economic and societal issues directly affect the mental health of individuals, and the deterioration at the individual level contributes to the destabilization of the societal structure. In this context, for societies to progress in a healthier manner, they must confront and actively address the social problems they face.

When individuals encounter problems, they feel unable to overcome, they often feel the need to seek refuge in a higher power they perceive as stronger than themselves. This higher power may vary depending on the individual's faith. While psychology studies human behavior, the field of psychology of religion explores the impact and reflections of religious beliefs on these behaviors, providing meaningful data in this regard.

This study aims to examine the academic works in the field of psychology of religion in Pakistan, identify the primary areas of focus, and compare these studies with those conducted in other countries. The study follows a qualitative research methodology, which is based on a literature review of books, articles, and theses.

The study consists of three chapters: In the first chapter, the historical development of psychology and the psychology of religion in Pakistan, along with the concepts of "psychology of religion" and "Islamic psychology," are discussed. The second chapter categorizes the research on psychology of religion in Pakistan into eleven (11) subtopics based on their content. In the third and final chapter, an overall evaluation of the data presented in the previous chapters is made.

Keywords: Pakistan, Religion, Psychology of Religion, Islamic Psychology, Belief.

İthaf

Senin evladın olduğum için Allah'ıma sonsuz Őükürler olsun.

Babacığım Ali Asghar'a...

فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ

“O halde nereye gidiyorsunuz?”

“So where are you going?”

Quran: et-Tekvir (81:26)

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	15
1. Araştırmanın Konusu.....	15
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	16
3. Yöntem	16
4. Sınırlılıklar	17
1. PAKİSTAN'DAKİ DİN PSİKOLOJİSİ ÇALIŞMALARINA GENEL BİR BAKIŞ	19
1.1. Pakistan'da Psikoloji Çalışmalarının Tarihçesi	19
1.2. Pakistan'da Din Psikolojisi Çalışmalarının Tarihçesi.....	29
1.3. Din Psikolojisi ve İslam Psikolojisi Kavramları	34
1.3.1. Din Psikolojisi	34
1.3.2. İslam Psikolojisi	36
2. PAKİSTAN'DAKİ DİN PSİKOLOJİSİ ÇALIŞMALARININ KONULARINA GÖRE TASNİFİ	39
2.1. Manevi Zekâ	39
2.1. Pozitif Psikoloji	43
2.3. Dindarlık ve Maneviyat.....	45
2.4. İbadet Psikolojisi	51
2.5. Din ve Başa Çıkma	53
2.6. Kişilik ve Din	60
2.7. Tasavvuf Psikolojisi.....	65
2.8. İnanç Psikolojisi	68
2.9. Ruh Sağlığı ve Din.....	71
2.10. Manevi Danışmanlık ve Psikoterapi	75
2.11. Ölüm Psikolojisi	82
3. PAKİSTAN'DAKİ DİN PSİKOLOJİSİ ÇALIŞMALARI HAKKINDA GENEL BİR DEĞERLENDİRME	89
SONUÇ	93
KAYNAKÇA	105
DİZİN	131

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu

Pakistan İslam Cumhuriyeti, Güney Asya'da bulunan ve yaklaşık 215,5 milyon nüfusuyla en kalabalık Müslüman topluma sahip ülkelerinden biridir. Pakistan, İngiliz sömürgesi olan Hindistan'dan 1947'de bağımsız bir ülke olarak ayrılmıştır. 1956'da kabul edilen anayasayla İslam Cumhuriyeti'ne dönüşmüştür. 1973'te Kur'an ve sünneti temel alan İslam hükümlerine uygunluğunu şart koşan yeni bir anayasayı kabul etmiştir (Pakistan Bureau of Statistics, 22 Şubat, 2022). Bağımsızlıkla birlikte gelen siyasi belirsizlik, askerî sistemler ve komşu ülke Hindistan ile sık sık meydana gelen çatışmalar, Pakistan'daki siyasi tarihe yön vermiştir.

Ülkede, birtakım sosyo-ekonomik, sosyo-psikolojik problemler vardır. Bu problemlerin sebepleri de ülkenin jeopolitik konumu, Hindistan'la yaşanan ortak toprak krizi, nüfus yoğunluğu, genç nüfusun fazla olması ve bununla birlikte gelen istihdam sorunu vs.dir (Healthwire, 18 Şubat, 2022). Tüm bunlar ülkede ekonomik buhrana, yoksulluğa ve psikolojik çöküntüye sebep olmaktadır. Her an bir çatışma veya savaş olma ihtimaliyle yaşayan halk oldukça gergin, kaygılı ve mutsuz bir yaşam sürmektedir.

Psikoloji bilimi, insanların duygu, düşünce ve davranışlarını inceler. Dinî bir yaşayış içerisinde olsun ya da olmasın insanlar zor durumda kaldıklarında olağanüstü bir kuvvete sığınma, ondan yardım bekleme ihtiyacı duyarlar. İnandıkları dinin yaratıcısına olan bağlılıkları insanların davranışlarında, duygu geçişlerinde, acıyla başa çıkma şekillerinde farklılıklar gösterir. Dinin insan davranışlarına etkisi, din ve psikolojiyi yan yana getirmiştir. Bu çalışmanın konusu da Pakistan'da bu zamana kadar yapılan din psikolojisi alanındaki araştırmaları incelemek ve bu araştırmaların hangi konularda yoğunlaştığını tespit etmektir.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, Pakistan'daki din psikolojinin tarihçesini araştırmak ve şimdiye kadar hangi konularda yoğunlaşarak çalışıldığını göstermek ve Pakistan'daki din psikolojisi alanının tarihsel süreçte nasıl bir düzeye ulaştığını araştırmaktır. Konu ile ilgili yapılan literatür taraması sonucunda Pakistan'da yazılmış eserler içerisinde yaklaşık 73 çalışmaya ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmanın amacı, Pakistan'daki birey-toplum etkileşimiyle ilgili ortaya çıkan problemlerin ne olduğunu anlamak ve sorunları azaltmak için hangi yolların takip edilmesi gerektiğini göstermektir. Bununla birlikte başka ülkelerde bu alanda yapılmış çalışmalar ile Pakistan'da yapılmış çalışmaları karşılaştırıp benzer yönlerini belirlemektir.

3. Yöntem

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır. Geleneksel olarak doküman incelemesi, tarihçiler, antropologlar ve dil bilimcilerin kullandığı bir yöntem olarak bilinir. Oysa sosyologlar ve psikologlar da doküman incelemesini kullanarak önemli kuramların geliştirilmesine imza atmışlardır (Yıldırım- Şimşek, 2018). Nitel araştırma yöntemi takip edilerek yapılan bu çalışmada, tarama yapılırken Research Repository üzerinden Pakistan'da psikoloji alanıyla ilgili yazılmış yüksek lisans ve doktora tezleri araştırılmıştır. Ayrıca ResearchGate, makale, kitap ve dergilerde yer alan konu başlıkları karşılaştırılmış ve elde edilen verilerin, üzerinde araştırma yapılan konuyla bağlantıları tespit edilme-ye çalışılmıştır. Türkiye'de yapılan çalışmalara, makaleler veri tabanından; yabancı kitap ve makale çalışmalarına ise library genesis, sci-hub üzerinden ulaşılmıştır.

4. Sınırlılıklar

Araştırma, Pakistan’da yapılmış din psikolojisi alanı ile ilgili çalışmalardan elde edilen sonuçlarla sınırlıdır. Bu çalışmaların konu bağlamında tasnifi ve ulaşılan çalışmaların sayısı şu şekildedir: Manevi (ruhsal) zekâ (5), pozitif psikoloji (4), dindarlık ve maneviyat (8), ibadet psikolojisi (2), din ve başa çıkma (11), kişilik ve din (6), tasavvuf psikolojisi (8), inanç psikolojisi (9), ruh sağlığı ve din (6), manevi danışmanlık ve psikoterapi (6) ve ölüm psikolojisi (6). İlgili kavramlar Batı kaynaklı olup konuyla ilgili saha çalışmaları yalnızca Pakistan’da yapılmıştır. Araştırma sonucunda ulaşılan makalelerin yazarları, psikoloji, klinik psikoloji, klinik genetik anabilim dalı, tıp, psikiyatri, uygulamalı psikoloji, antropoloji bölümü, işletme ve yönetimi ve din bilimleri gibi alanlarda hizmet vermektedirler. Bununla birlikte yüksek lisans ve doktora yapan öğrencilerin tez çalışmalarına da yer verilmiştir. Ayrıca araştırma, 10.02.2021 ve 05.02.2022 tarihleri arasında ulaşılan çalışmalarla sınırlıdır.